

lharkútról a páncélosított őshüllő (Ankylosaurus) csontváza alapján rekonstruált dinoszaurusz (Kazár Emese illusztrációja)

is éltek, mint a galamb nagyságú *Enantiornithes*-féle is. Az *Araucaria*-uszadékfáival tarkított le-
lőhely valószínűleg olyan sziget volt, amely 84–86 millió évvel ezelőtt, a mai Bakonynál sok-
kal délebbre elhelyezkedve időszakonként összekapcsolódott Európa mai alpi területeivel is.

További lehetőségek

Magyarország területén tehát éltek őshüllők, közöttük dinoszauruszok is. A leghíresebb magyar őssálat, a veszprémi Jeruzsálem-hegy triász korú kőzetéből előkerült bakonyi kavics-
fogó álteknős (*Placochelys placodonta*) világszerte ismert, és a Földtani Intézet Múzeumának
emlékmája is lett. A Gerecséből Pisznice környékéről kőületvadász fiatalok 1996-ban egy 180
millió évvel ezelőtt élt ősi, négy méter hosszú krokodil csaknem teljes csontvázára akadtak. A
Gerecse és a Balatonfelvidék egyes tengeri és partszegélyi, folyóvízi eredetű kőzeteiben az
előzetes szórványleletek alapján tengeri, szárazföldi és repülő őshüllők csontjai lapulnak. A
még működő bányák folyamatos figyelésével, és a már régen bezártak újra vizsgálatával las-
san megszűnik az a tévhit, hogy Magyarország területén nem éltek dinoszauruszok.

Dr. Kordos László

Ajtósi-Dürer Albert családfája

(Az Ajtósi-Dürer család útja: Ajtós-pusztától Nürnbergig)

Budapesten, a Szépművészeti Múzeumban, a közelmúltban egy nagyméretű – *Dürer és kor-
társai – Művészóriások óriásmetszetei* című – tárlatnak lehettünk látogatói. A művész kifejezésvi-
lágáról, szakmai vagy műértékelési szempontok alapján mostanában számos írás született.

A tárlat címében is megjelölt főszereplő, a világhírű festő *Albrecht Dürer* életútja, származá-
sa, azonban nekünk magyaroknak különösen érdekes. Az érdeklődők többsége nem vagy
csak igen részlegesen ismeri Dürer magyarországi eredetét, annak a családnak a sorsát,
amelyben az egyetemes művészetnek e nagy híru hajtása született.

A feltételezhetően „*Ajtós*”-ból németesült „*Türer*”, azaz Dürer elnevezés egy család, illetve
egy puszta elnevezéséhez kapcsolódik. *Ajtós* eredetileg egy falu, sőt később egy puszta elne-
vezéseként az *Ajtós család* birtokhelyét jelölte Békés megyében. E család jobbágya volt a XIV.
század elején egy *Antal nevű férfiú*. Antal felhagyva a földműves munkával – Ajtósról átköl-
tözve a közeli kisvárosba *Gyulára* (a kettő ma már egybeolvadt) – szorgalmasan kitanulta az
ötvösmesterséget, ami jelentős lépést jelentett a jobbágysorból való kiemelkedésre. Ő volt a
híres festő nagyapja. Ebben a Közép-Európában máig egyedülállóan megmaradt téglavárral

ékeskedő kisvárosban élt egy ideig Ajtósi Antal. Antalnak három fia született *Albert, László és János*.

Albert Nürnbergbe került, de erre még visszatérnék. László szíjgyártó lett Gyulán, az ő fia lett később Köln egyik jeles ötvös-mestere: *Nicolaus Unger* (Magyar Miklós), miután Nürnbergben tanult *Ajtósi Dürer Albertnél(!)* A harmadik fiú János – kitanítatása után – 30 évig plébános volt Váradon.

Az elsőszülött *Albert* magyar ötvös-mesterként a szerencse reményében Németországba vándorolt. *Ajtósi Dürer (Türer) Albert* – idősebb *Albert* még így hívta magát – 1455 március 11-én *Nürnbergbe* érkezett, majd ott letelepedve folytatta az aranyművészetet. Nürnberg ekkoriban a humanizmus, a könyvkiadás, a kézművesség és a kereskedelem egyik európai központja volt. E városnak német területen ekkoriban csak Augsburg volt egyetlen vetélytársa, s egyben „testvérvárosa”. A városnak egyébként

jelentős magyar kapcsolatai voltak, gondolhatunk a részben erre vonuló, átutazó magyar vándor-deákokra és kézműves-kereskedőkre, vagy akár a századokon át a német fejedelmi tartományokba irányuló marhahajcsárok szerepére akik nemegyszer felhajtották a híres magyar gulyákat Nürnberg és más német városok nevezetes vásáraiba.

Albert először *Hieronymus Holper* virágzó műhelyében kapott állandó munkát, majd már negyven évesen – 12 évvel munkába állása után – feleségül vette annak tizenöt esztendőös leányát, *Barbara Holpert*. Házasságukban 24 esztendő alatt 18 alkalommal örülhettek a gyermekáldásnak.

Az apáról – vagyis a Magyarországról felkerekedett idősebb *Albert*ről – rendkívül érzékletes leírást kapunk *Márai Sándor* „Napnyugati őrjárat” című, elsőként 1936-ban megjelent kötetében. Ismertem a londoni National Gallery őrző a festő apjának arcvonásait, zseniális fia hiteles ábrázolásában. E képet még a háború előtti angliai utazása, „őrjárata” alkalmával keresi fel a londoni Nemzeti Képtárban *Márai*. A magyar vonatkozás ismételt felfedezésének élményét – az igazán magyar szívű író mindig hazagondoló ihletével – személyes érzelmeinek tolmácsolása mellett a szerző így érzékelteti: „...De amit keresek, amiért elvándoroltunk ma ide, nem az angol polgár. Két esztendeje, hogy utolszor láttam itt egy képet, s most ösztönösen indulok a terem felé, ahol sejtem; nem vetek pillantást a németalföldiekre; van itt egy kép, a szomszéd teremben, amelyhez személyes közöm van, s a tetejébe sürgős beszélni valóm van vele. Nem valami nagy kép, ott lóg a terem közepén, alacsonyan. *Ajtósi Dürer* festette. Ezer kép között könnyűszerrel találom meg, örülök, hogy üres a terem, közel hajolok és jól megnézem. A kép címe a lajstromban: *The Painter's Father*. Ennek a képnek eredetije állítólag elveszett; a fiatal *Dürer* kedveskedésből festette, mikor letelt „festőinasi” próbaideje, mintegy bizonyosságul, mennyire vitte hát a szép mesterségben? – s aztán később 1497-ben megfestette még egyszer. Ez a második kísérlet lóg a londoni gyűjteményben...”

E sorok után *Márai* röviden kitér idősebb az *Albert* élettörténetére, Magyarországról való elvándorlására, házasságára; majd a képen szereplő ötvenéves férfiú ábrázolásának aprólékos leírása után így folytatja: „...ehhez az archoz, *Dürer* apjának arcához, e szigorú erénytől és gyakorlati óvatosságtól kicserzett vonásokhoz személyes közöm van. Sokszor és sokáig el tudom nézni, otthon őrzöm egy másolatát, s ha Londonban járok, mindig felkeresem mint egy ismerőst. *Honnan rebkent fel ez a lélek, Dürer lelke? A magyar pusztáról, egy magyar kisvárosból indult el az apa, a nagyszülők még marhát hizlaltak és lovakat tenyésztettek az alföldi legelőn, s ötven év múlva, Nürnbergben, ennek az embernek a fiában kinyílik egy lélek, amely zsúfolt és terhelt a német kö-*

zépkor minden problémájával, amely egy kor művészi ízlését már fel tudja fogni, át tudja szűrni és tovább tudja adni – micsoda utakon érkezik, érik, s végül milyen szikrától lobban fel egy lélek?” – veti fel Márai.

Térjünk vissza a család történetéhez, immár a festő életéhez. A 18 gyermeket nevelő apának tehát harmadik fiaként – 1471. év május 21-én – születő ifjabb Albert is hasonló ambíciókkal indult az ötvös-mesterség tekintetében. A fiúcska egy a nürnbergi kézműves családok által bérelt terjedelmes épületben (annak is a mai Winkler-strasszéra tekintő szárnyában) született.

Azonban az ifjú pályája – ő már csak egyszerűen a *Dürer* családnevet használta – az ötvös-mesterségtől elszakadva már más irányba fordult, amikor 15 éves korában *Michael Wolgemuth* neves nürnbergi festő tanítványa lett. Azt lehet mondani, hogy véglegesen ekkoriban kötelezte el magát a „képírás”, a festészet mellett. Az ifjú Dürer Nürnberg aranykorában nőtt fel – ahogyan *Giorgio Zampa* a neves olasz műértő is megállapította.

Kivételes tehetsége kibontakozásával többnyire ott is alkotott (mindenekelőtt a nagy megrendelő *Miksa császár* számára), ugyanakkor hosszabb tanulmányutakra járt Elzászban, Baselen, Itáliában és a Németalföldön. Utazásainak emlékeit (Trento, Arco, Innsbruck, látképeit, Alpesi táj ábrázolásait) ma Bréma, London, Bécs, Oxford múzeumai, illetve magángyűjtemények őrzik.

Ákárcsak peregrinus magyar kortársai az ifjú Dürer is művelni, fejleszteni kívánta szakmai ismereteit. 1518-ban az augsburgi birodalmi gyűlésen – Miksa császárral való személyes találkozása – adott módot a művészetpártoló uralkodó portréjának egy krétarajzon való megörökítésére. Ennek eredményeként született a nevezetes fametszet, amely háromnegyed profilban ábrázolja – császári jelvényeivel – Miksát.

Műveivel (így ismertebb munkáival: az Apostolok-al, a Szentháromság-gal, festményeivel, arcképeivel, s az éppen Budapesten kiállított remek metszeteivel) nemcsak Nürnberg templomai, de Európa legnagyobb képtárai is büszkélkedhetnek.

Mivel a Magyarországról elszármazó apa Nürnbergben vetette meg lábát, a már itt születő művész is – utazásait kivéve – javarészt itt lakott, felesége itt vezette házáat. Nürnberg iránti hűsége és hálája jelöl az Apostolok táblaképeit két évvel halála előtt a festő városára hagyta. Jelképértékű, hogy éppen ezeket a képeit a művész legteljesebb, legelevenebb kifejezéseként, mondhatni „végrendeleteként” értékeli a műértők.

Nürnbergben járva az óváros nyugati részében zárandokolhatunk el egy távolba szakadt hazánkfia sarjának egykori lakóhelyéhez, a *Dürerhaus*-hoz. Az 1450–1460 között épült házat a festő 1509-ben vásárolta meg, s ebben élt haláláig, 1528. április 6-ig. Itt, ma emlék-múzeum várja a látogatókat. Érdekes látnivalókban bővelkedik is a ház; a festő korszakát, életét bemutató kiállítással, a feleség – Ágnes asszony – által használt eredeti konyhával, a jellegzetes külön feljáróval épített kéménnyel, egyebekkel. Dürer lakóházát – a háborús károk helyreállításával – születésének 500. évfordulója alkalmából (1971-ben) felújították. A közeli Szent János temetőben (az un. *Johannisfriedhof*-ban) a művész sírját tekinthetjük meg.

Gyulán a Groza-park sétányán állított *Dürer szobor* (*Kocsis András* alkotása), vagy éppen az ismertebb Erkel-ház oldalán látható *Dürer-emléklábla* emlékeztet a felmenők környékbeli származására, városi tartózkodására. Az utóbbi években kialakított *Dürer-terem*, valamint a *Dürer nyomda* viseli még a jeles család nevét.

Budapesten az István-mező és a Hermina-mező találkozásánál a Városliget szélén forgalmas út őrzi a messzire elszármazó család, s a világhírű művész emlékét „*Ajtósi-Dürer sor*” megjelöléssel.

Ajtós – Gyula – Nürnberg – London ...

A művek csodálata mellett – Máraihoz hasonlóan – a Magyarországról eredő család sorsán is elgondolkozhatunk, ha a Szépművészeti Múzeumban vagy Európa más kiállítótermeiben találkozunk a festő nevével.

Dr. Messik Miklós